

HISTORIA WYCHOWANIA TOM 1

STANISŁAW
LITAK

DO WIELKIEJ REWOLUCJI FRANCUSKIEJ

Wydanie trzecie
poszerzone i uzupełnione

Wydawnictwo WAM
Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”

Kraków 2010

Wprowadzenie

Od dłuższego czasu odczuwa się w Polsce brak syntetycznego opracowania dziejów wychowania. Powstały w dwudziestych i na początku trzydziestych lat XX w. podręcznik Stanisława Kota, jakkolwiek wznowiony w 1994 roku, jest już jednak całkowicie przestarzały. Natomiast syntezy historii wychowania wydane w czasach PRL od początku budziły różnorodne zastrzeżenia. Ponadto wyraźnie były pisane na zamówienie ideologiczne, upraszczając, a w niektórych wypadkach nawet wypaczając rzeczywistość historyczną. Inne bowiem w tym czasie „zniewolenia”, ze względu na cenzurę, ukazać się nie mogły. Krótkie zaś ujęcia historii wychowania, opublikowane w Polsce w ostatnich kilkunastu latach, mają raczej charakter doraźnych skryptów. Tymczasem tak w Polsce, jak i za granicą zaznaczył się wyraźny postęp w dziedzinie monograficznych studiów z historii wychowania. W niektórych krajach zachodnich powstały także nowoczesne monumentalne syntezy tej dziedziny wiedzy.

Prezentowane tu opracowanie ma jednak swoje ograniczenia. Bazuje na wykładach, jakie autor prowadził przez ponad dwadzieścia lat w Instytucie Historii i w Instytucie Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Inny jest jednak język „mówiony”, a inny „pisany”. Dlatego tekst w wielu miejscach odbiega od wykładu. Z wykładami związana jest tylko ogólna jego koncepcja. Wiele kwestii należało bowiem przedstawić szerzej, a z niektórych trzeba było zrezygnować. Jest to wybór różnych zagadnień i, jak każdy wybór, jest subiektywny, może budzić wiele wątpliwości. Dyskusja powinna tu jeszcze niejedno zmienić i uściślić.

Przez historię wychowania w niniejszym ujęciu rozumiemy przede wszystkim dzieje myśli pedagogicznej oraz dzieje różnych form wychowania i kształcenia, jak też historię instytucji do tego powołanych. Przede wszystkim jednak zajmujemy się dziejami wychowania i kształcenia szkolnego, a tylko niektórymi aspektami edukacji pozaszkolnej. Edukację, czyli wychowanie i kształcenie, rozumiemy jako zapoznawanie młodego pokolenia z wartościami i technikami charakterystycznymi dla danej cywilizacji i epoki. Historia wychowania jest niewątpliwie częścią historii kultury. Jej przedstawienie wymaga więc uwzględnienia szerszego kontekstu dziejów kultury danego okresu.

Praca ogranicza się w zasadzie do Europy, stanowiącej wyodrębnioną całość cywilizacyjną i zmierzającej obecnie do jedności politycznej, a jej zakres chronologiczny obejmuje czasy od starożytności aż do Wielkiej Rewolucji Francuskiej, czyli do wykształcenia się nowoczesnego szkolnictwa, oraz w dużym stopniu także wychowania, w ramach struktur państwowych.

Niniejsze opracowanie jest nieco szersze, niż przewiduje aktualny program uniwersytecki. Jego zakres treściowy jest bardziej zgodny z założeniami Uczelni autora. Sądzymy, że program historii wychowania powinien być rozszerzony, bowiem wiele problemów pedagogiki współczesnej jako nauki najbardziej humanistycznej, bo dotyczącej formowania człowieka, jest głęboko zakorzenionych w przeszłości i nie można ich do końca zrozumieć bez należytego poznania kontekstu historycznego, w szczególności zaś kontekstu dziejów filozofii i teologii różnych religii i wyznań, czyli tych gałęzi nauk, które leżały u podstaw prawie każdej myśli pedagogicznej interesującego nas okresu.

Przedmowa do II wydania

Konstrukcja podręcznika nie uległa większym zmianom. Idąc za radą czytelników pierwszego wydania, szerzej potraktowano niektóre kwestie, zarówno jeśli chodzi o starożytność, jak i epoki późniejsze. Najpoważniejsza zmiana dotyczy rozwoju kultury i oświaty na Rusi Kijowskiej i późniejszej Ukrainie wchodzącej w skład Rzeczypospolitej. Problem ten ujęto znacznie szerzej i dodano mapkę prawosławnych szkół brackich w Rzeczypospolitej na przełomie XVI i XVII w. Wyodrębniono podrozdział na temat „ojców i matek pustyni” oraz „inspiracji arabskich” w rozwoju kultury europejskiej wczesnego Średniowiecza. Dodano także podrozdział dotyczący szkolnictwa specjalistycznego dla głuchoniemych i niewidomych w XVIII wieku.

Ponadto konieczne okazało się dokładne przejrzanie całego tekstu i usunięcie dostrzeżonych błędów. Drugie wydanie można więc uznać za poprawione i uzupełnione.

Styczeń 2005 r.

Autor

Przedmowa do III wydania

Trzecie wydanie I tomu *Historii wychowania* nie różni się konstrukcyjnie od drugiego. Uzupełniono tylko treść tam, gdzie tego wymagał najnowszy stan badań, oraz nieco rozszerzono całość w myśl niektórych postulatów wysuniętych w czasie dyskusji odbytej w styczniu 2006 roku w Krakowie. Po ukazaniu się tomu II, opracowanego przez Jana Drausa i Ryszarda Terleckiego, konieczne okazało się również wprowadzenie niewielkich uzupełnień i zmian do tomu I w celu ściślejszego zgrania całości. Obydwa tomy stanowią więc obecnie bardziej spójną i jednolitą syntezę historii wychowania od starożytności do początków XXI wieku.

Październik 2009 r.

Autor